

Ampak včasih... še veš? Takrat, ko je bil **Mrak** taglavni in smo imeli dela čez glavo, pa vedno si je še kaj za zraven izmislil, da smo imeli le malo časa za po svoje. Najprej smo vse naredili, kar je bilo zmenjeno, potem pa gor. Še veš? Skoraj celo pot v teku. Da smo bili do noči nazaj. Pa nam tudi takrat niso verjeli, da smo res bili na vrhu. Dokler niso prebrali v knjigi. Ja, takrat smo bili še tapravi. Ne pa danes, ko mladina ni za nič. Samo avto pa disko. Mi smo pa šli do Splita s kolesi. Pa brez prestav. Ne pa tako kot danes, ko ima deset prestav, pa še nikamor ne more. Pa še pedal se mi je zlomil, da sem trideset kilometrov vozil samo z enim...

Še je pripovedoval. Njegovi lasje so bili popolnoma beli, njegov obraz zagorel in v očeh je bilo več tisoč megabajtov spominov.

— Je bilo veliko ljudi gor? — je potem vprašal; ta čas, ko je hudournik radenske gmel po mojem grlu, da je šumelo in bučalo kot ob hudi uri; kot pod Peričnikom, ko ima veliko vode.

— Kje?

— Kje neki! Na vrhu. Na Prisojniku, kje pa drugje!

— Kako naj vem? Saj nisem bil gor. Sem prej crknil, — pravim, potem pa spet grmi hudournik radenske. Po grlu v brezdanje globine žeje.

— Kaj da nisi bil! Nikar ne pravi! Saj te poznam. Raje preč prideš, kot da bi odnehal. Da si pijačo drugim dal, pa rad verjamem. Ravno prav trapast si, da raje sam žejo trpiš. Prav ti je. — Potem pa je pristavil bolj potih, kot sam zase: — No, saj imaš prav! Sicer pa taka suha reč, kot si ti, tako ali tako ne more biti preveč žejna. Kot da ne bi videl, da sem pravkar spraznil liter radenske.

Njegovi lasje so bili popolnoma beli in obraz zagorel. In svetle, modrikaste oči so se izgubile nekje v stenah Prisojnika.

— Do Okna pa pridem, — je potem dejal tiho. — Po južni strani. Če mi neseš nahrbtnik.

— Prav, — rečem. — Zmenjeno.

Pa se nekako ni izšlo. Vedno je kaj prišlo vmes. In veliko časa se je pretočilo v preteklost. In ga odneslo s seboj...

Zunaj rahlo prši februarski dež. Vreme, ki je kot nalašč za spomin na sušo, vročino, žejo.

Morda bo jutri še vedno pršilo. Visoko zgoraj pa bo snežilo. Pogledat grem, kako je na Ledinah. In na Ledinskem vrhu. Na Veliki Babi. Najbrž je zelo hladno, vetrovno, ledeno in zameteno. Kdo ve, kako visoko me bo gora sploh spustila! Me bo pustila, da pridem na vrh? Bo naredila vihar, snežni metež? Mi bo ledeno meglo lepila na očala? Ali pa mi bo roko podala, gora, in me potegnila na vrh?

Nekoč, ko nikogar ni bilo zraven, je dejal:

— Na Ledinah smo bili, saj veš, ampak na Babi in na Ledinskem vrhu jaz nisem bil. Bila sva pa na Rinkah, pa na Skuti, pa... no, saj veš, na Babi in tam okrog pa res ne. Zdaj je pa prepozno. Prej smo v tiste kote bolj malo hodili. Bi šel enkrat tja — zame?

— Šel bom. Brez skrbi. Obljubim.

In sem šel. Poleti. Jutri grem spet. Za njega. Za njegove bele lase. In za njegov pogled, ki hodi po stenah in po vrhovih, po grebenih in spominih.

Še danes.

Vedno.

PLANINCI HODIMO MIMO KRIŽEV IN KAPELIC, KI SE PODIRAJO

SNEŽNIŠKA ZNAMENJA

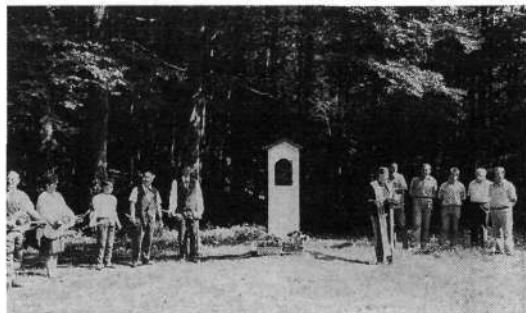
VOJKO ČELIGOJ

Snežniški gozdovi so stoletja nudili zaslužek gozdarjem, sekačem, pa logarjem, oglarjem, smolarjem, voznikom, pilarjem v dolini na številnih potokih, rečicah in rekah, ki jih napaja obsežna snežniška planota, pa tudi vsem drugim od trgovcev do številnih obrtnikov, ki so lesu iz snežniških gozdov dajali končno podobo.

Domači človek je s svojim delom in bivanjem v gozdu vanj vnašal tudi svoje delo in svoj odnos do gozda in krajine in s tem skozi stoletja oblikoval podobo celotnega območja. Če imamo pred seboj očem in duši prijetne gozdne jase, kot so Gomanci, Sviščaki, Grda draga, Mašun, Padežnica, Klanska polica, Leskova dolina, Grčovec in druge, pa številne stezice, ki vodijo pod vrhove planote in nudijo prekrasne razglede, kaj hitro lahko ugotovimo, da je imel človek pri tem srečno roko in je bil s svojim delom na moč uspešen. Žal so na istem snežniškem območju tudi zgradbe, ki jih je prav tako gradila človeška roka, a so bile ustvarjene proti človeku samemu. Koliko železa in betona je v vojaških objektih, podzemnih rovih, kavernah, stražarnicah,

bunkerjih in drugih vojaških napravah, ki grozeče svarjajo še dandanes! Nenadoma postane prva sodba o človeškem ustvarjanju dobrega močno vprašljiva.

Številni gorniki, ki jih pod Snežnik ali na njegov vrh zvbijo številne vezne planinske poti ali sam Snežnik, pa

Na slovesnosti po prenovitvi znamenja svetega Gabrijela nad Sviščaki pod Snežnikom so nastopili tudi litijski rogisti in pevski zbor Vasovalci iz Ilirske Bistrice

Eno od obnovljenih snežniških znamenj

tudi naključni popotniki srečujejo ob drugem tudi številna zanimiva znamenja, bodisi na odprti cesti ali gozdni stezici, dostikrat tudi na mestih, ki so odmaknjena od ustaljenih planinskih stez. Kultura takih znamenj, sicer z osrednjo versko vsebino, je posebno poglavje v slovenskem ljudskem izročilu. Razlogi za postavljanje takih znamenj so bili vedno zelo različni: bodisi je šlo na takem mestu za nesrečen dogodek, morda nasilno smrt, lahko pa tudi le za duhovni premislek ali priprošnjo, morda za izpolnjeno željo ali srečen izhod iz navidez nerešljivih težav.

Na Bistriškem je oblika takšnih znamenj dokaj različna. Odvisna je od starosti, predvsem pa tudi od gradiva, ki je bilo pri roki. Na kraškem predelu občine so to klesani kamniti stebri ali kamniti križi, na flišnem brkinskem območju so zidane kapelice ali kar lesene »božje martr«. Znamenja na območju Snežnika pa nas presenečajo z drugačnostjo: so od lesenih križev ob cesti do majhnih znamenj, izklesanih v živo steno ob cesti ali kolovozu, ki so jih izklesali gozdarji ali graditelji snežniških cest, da bi kljub oddaljenosti od naselij in božje hiše ob teh znamenjih ohranjali svoje duhovno življenje. Poleg naštetega srečujemo na območju Snežnika še znamenja, ki so drugačna od vseh ostalih. Domačini smo jih naštelih osem, ki so vsa enaka, očitno narejena po naročilu in enotnem načrtu. Znamenja so zidana, segajo v višino približno dveh metrov, z lino in betonsko streho. Žal so skoraj vsa v slabem stanju in le gozdarji in redki domačini poznajo imena svetih oseb, katerim so bila znamenja posvečena. **Prof. Drago Karolin**, starosta bistriških planincev, je vsa ta znamenja namerno označil na svojem priročnem zemljevidu snežniškega območja in zapisal tudi imena zavetnikov

posameznih znamenj. Dolgoletni upravitelj snežniških gozdov **Viljem Kindler** pa je o znamenjih znal povedati marsikaj zanimivega.

Prav ta znamenja so pred skoraj sedemdesetimi leti v snežniških gozdovih postavljali italijanski vojaki in delavci, ki jih je bilo zelo dosti tedaj, ko so utrjevali državno mejo in zaradi nje celo območje. V dobrih desetih letih, od leta 1924 do 1936, so zgradili večino snežniških cest, številne vodovodne rezervoarje, vojašnice v Leskovi dolini, v Moreli, na Mirinu, na Klanski in Čabranski polici, dvoje planinskih domov na Sviščakih (Rifuggio Gabriele d'Annunzio) in Klanski polici (Rifuggio Guido Rey), nato pa so v naslednjih letih zgradili še vse ostale vojaške utrdbe in protiletalsko opazovalnico na Snežniku. Prav v tem času so postavili tudi vsa omenjena znamenja. Naj si jih priključimo pred oči: znamenje na Markovi ravni pod Devinom, znamenje pod Peklom, znamenje Marije Snežne pod Malim Snežni-

Znamenje Marije Snežne nad Grdo drago pod Snežnikom je že naginjeno in v slabem stanju

Foto: Vojko Čeligoj

kom, znamenje ob dveh studencih sv. Kozma in Damijana. Pa znamenje Matere Božje na križišču proti Črni dragi, znamenje sv. Gabrijela nad Sviščaki in znamenje sv. Gašperja pod Gašperjevim hribom. Znamenja so imela nad lino polkrožni emaljiran italijanski napis, komu so posvečena. Žal napisov ni več.

Le nekatera od naštetih znamenj so bila postavljena na mestu starih znamenj. Za ostala pa obstaja razlaga, da so bila postavljena iz čisto vojaških razlogov, da bi se italijanski vojaki na neznanem gozdnem območju sploh lahko orientirali. Verjetno je to res in je bil verski značaj samih znamenj tako res grdo izkoriščen.

Zanimive so zgodbe, kako so italijanski »prevajalci« domačih imen tudi pri teh znamenjih »prevajali« po svoje in delili imena svetnikov, kot je nanese. Dober kilometer pred Sviščaki z bistriške strani je že omenjeno znamenje sv. Matere Božje. Nekoč je tam stal križ ali »božja martra«, kot tu pravijo razpelom. Znamenje so postavili v spomin na preminulega oglarja iz Furlanije, ki ga je tu napadla in usmrtila medvedka. Italijanskim strokovnjakom, ki so prevajalsko delo opravljali, se je zapisalo »St. Mater Dei«, kot se jim je pač zdelo, da razumejo. Kaže, da se je to ime vseeno prijelo in ostalo tudi po drugi vojni v slovenskem prevodu »sv. Mati Božja«. — Starejši domačini se tudi ne spominjajo, da bi 225

tam, kjer je danes znamenje sv. Gabrijela, bilo kdaj kakšno versko znamenje. Pa je verjetno na novo narejeno znamenje dobilo ime sv. Gabrijela zahvaljujoč se bližnjemu planinskemu domu z imenom »Rifuggio Gabrielle d'Annunzio« po znanem italijanskem pesniku, ki mu je fašizem pomagal do slave. Takšnih primerov je še več.

Ljudstvo je sčasom sprejelo vsa ta znamenja za svoja, tako v govoru in pripovedi kot tudi v verskem izročilu. V linah teh znamenj najdemo svete podobe, prižgano svečko in cvetje, ki ga prinašajo tako redni kot naključni popotniki. Tudi ta znamenja so sčasoma postala del naše kulturne dediščine in prav zaradi tega zahtevajo določeno pozornost.

Žal znamenja dandanes v večini primerov kažejo kaj

klavno lice. Nekatera so porušena, druga še komaj stojijo. Zato je bila z odobravanjem sprejeta pobuda tudi iz vst domačega planinskega društva, da postopoma obnovijo vsa snežniška znamenja. Po nasvetu Zavoda za spomeniško varstvo iz Nove Gorice je pred dvema letoma bilo na novo postavljeno znamenje sv. Gabrijela nad Sviščaki ob poti proti Snežniku, domači umetnik je v lesu celo oblikoval podobo sv. Gabrijela z njegovo nepogrešljivo lilijo. Bodo temu dobremu delu sledila podobna, da bo tudi krajinska podoba snežniškega območja čimprej brez črnih pack? Upajmo, da bo spremenjen splošen odnos do naše celotne kulturne dediščine pomagal popraviti marsikatero nerodnost in ohraniti dela rok in uma naših prednikov tudi v našem planinskem svetu.

UTRINKI IZ PRED DESETIH LET

GORE NA OBEH STRANEH VELIKE LUŽE

MARTIN ŠOLAR

Samoten popotnik na pragu Kristusovih let se z nekaj počasnejšim, a vznesenim korakom vrača v svet, kateremu je posvetil veliko sebe. Življenjska obdobja prinašajo vzpone in padce, energija je porabljena zdaj za eno, drugič za drugo. Popotnik je zaljubljen v okolico, zima je po nekaj letih spet čudovita, meja meglenelega morja je nekje na višini 1600 metrov. Turno smučanje je gorniška dejavnost, ki jo ima popotnik najrajši. V vseh letih, ko je bila njegova aktivnost v hribih večja ali manjša, jo je negoval in nadgrajeval. Na potepu po poključnem grebenu od Lipance proti Draškim vrhom ni nikogar drugega. Tura ni zahtevna. Spusti gor in dol in kar v redu sneg omogočajo obujanje spominov.

INTENZIVNE PRIPRAVE NA DOLGO POT

V ledeno mrzlem dnevu konec januarja smo prehodili, preplezali, srečno presmučali in tudi našli dolgo pot z Rudnega polja v Staro Fužino. Nič posebnega, pa vendar — vmes je bila Konjščica in vzpon po Gamsovi grapi, kjer se nam je udiralo do riti, na Ablanco. Sledil je spust na Studorski preval, zmrznjene ribe za malico in preplezana grapa v vzhodnem pobočju Tosca. Triglav je s Tosca kot na dlani, v Bohinj je malo dlje. S smučmi na nogah smo begali po robu Toščeve vrhnje planote in iskali variante za spust s smučmi. Direktno na Bohinjska vratca je bilo vendarle prestrmo, odločili smo se za jugozahodne vesine, ki pa so bile zelo izpostavljene. Dan se je prevesil v popoldne, ko smo morali rešiti prečenje useka na letni poti prek Tosca na Velo polje. Ko nam je to uspelo, je bil že mrak in le dobro poznavanje terena nas je že v temi skozi Jurjevčevo vrtačo ter prek Grintovice na smučeh pripeljalo v Voje. Kot dandanes tekači na smučeh smo s smučmi v drsalnem koraku dospeli k Fužini.

Tisto leto sem pavziral na fakulteti. Doma so mi rekli, da zaradi tega sicer ni konec sveta, ni pa niti lepo - in

tako naprej; obenem so mi svetovali, naj leto drugače izkoristim. In sem ga. Odločil sem se za obisk južno-ameriških gora, delal in pripravljaj sem se za Ande tako vneto, da je kasneje šlo ob pomoči drugih po gobe še eno leto. Vsak prosti trenutek je bil namenjen goram. Dolge ture, kombinirane s plezanjem in smučanjem. Viševnik in podobne vzpetine sem pustil za vzpone ponoči ali popoldne. Posebno rad se spominjam ture, ki je bila tudi ogledna za pripravo prvega turnosmučarskega rallyja pri nas. S cvetom sva bila že dogovorjena, da greva v Bolivijo. Vse več tur sva opravila skupaj. Kar nostalgijo imam za temi doživetji, saj prijatelj že nekaj let živi na Japonskem in se vidimo le malo, kaj šele, da bi skupaj hodili v hribe. Na velikonočno soboto sva jo peš mahnila od hotela Zlatorog v Ukancu do Savice in prek Komarče. V zgornjem delu je bil že sneg. Pri Črnem jezeru sva si opravila turnosmučarsko opremo in hajdi navzgor po meni tako dragi Lopučniški dolini. V Skodelici, veliki kotanji z zakraselimi podi pod Velikimi vrati med Čelom in Kalom, sva se v oblačno meglenem dnevu malo iskala. Zvečer sva prek Kala prispela na Komno. Cveto je ostal, jaz pa v smuk drži na lov za zadnji avtobus iz Bohinja.

Spominjam se tudi omenjenega turnosmučarskega rallyja. Prav je, da se ne pozabi. Bil je večkrat prestavljen zaradi neugodnega vremena. V maju, ko sem vodil zimsko izpopolnjevanje za mladinske vodnike na Komni, smo z nekaj prijatelji organizirali tekmovalje. Komna—Bogatinsko sedlo—Lanževica—Kal—Čelo—Lopučnica—Komna je bila smer, ki jo je pet dvočlanskih ekip moralo premagati v petih urah. Sam nisem tekmoval, ker sem vodil skupino vodnikov na Mahavšček. Popoldne so se turni smučarji preizkusili v hitrostni preizkušnji v eni od velikih kont blizu Doma na Komni. Dan oziroma turnosmučarski vikend smo zaključili v majske toplem Bohinju ob zaboju piva, ki ga je ob rojstnem dnevu prispeval moj ata.